

STAAK

een klein publiek. Toch zijn de films verre van hermetisch en is het pure gebruik van filmische middelen eerder innemend dan kil. Films als *Er gaat een eindeloze stoet mensen door mij heen* (1981), *Windschaduw* (1986) en *Kladboekscènes* (1994), om er slechts enkele met name te noemen, zijn binnen de Nederlandse filmproductie volstrekt uniek en ook internationaal laat zijn werk zich nauwelijks met iets anders vergelijken. De meeste aanknopingspunten zijn nog te vinden met het werk van JEAN-MARIE STRAUB en DANIELLE HUILLET, maar waar zij hardnekkig stil bleven staan evolueerde VAN DE STAAK gestaag verder.

De commissie hecht eraan op te merken dat het belang en de verdiensten van FRANS VAN DE STAAK zich niet beperken tot zijn eigen werk. Hij heeft zich ontwikkeld tot een belangrijke stimulator van jong talent en het vaak noodgedwongen marginale filmmaken. Als editor en producent heeft hij het vervaardigen van menige bijzondere Nederlandse film mogelijk gemaakt.

GERTRUDE STARINK

Ontving de HERMAN GORTERprijs voor haar dichtbundel *De weg naar Egypte. Een passage 1985-1993*. De commissie, bestaande uit MAAIKE MEIJER,

TONNUS OOSTERHOFF EN ANDREAS OOSTHOEK,
verwoordde haar advies aldus:

De weg naar Egypte. Een passage 1985-1993 is de derde bundel van GERTRUDE STARINK. Hij bevat hoogst intrigerende poëzie, die is gesteld in een klassieke poëtische taal en stijl.

STARINK werkt metrisch, strofisch en rijmend. De gedichten zijn zeer beeldend en narratief: zij vertellen een raadselachtig verhaal dat zich lijkt af te spelen in een mythisch verleden, dan wel in een droomtijd. Dat verhaal of liever gezegd: deze serie van samenhangende verhalen structureert de hele bundel, waardoor deze een episch karakter krijgt.

De beelden roepen een eenvoudige, natuurlijke in de zin van niet-stedelijke omgeving op: de zee, het huis op een klif, het vuur, de boot, het koren, de hinde, het paard, de lotus, de vogel, sandalen, een gesp, een riem, een drenkeling, het zeil, een reis: zulks zijn de attributen die steeds weer terugkeren.

De geschiedenis lijkt soms een allegorie te zijn voor het dichten zelf. Wij citeren de laatste drie strofen van zowel het eerste als het allerlaatste vers van de bundel; deze verzen zijn qua structuur volmaakte spiegelbeelden van elkaar:

STARINK

ik heb meer brandhout dan ik bergen kan
ik ben begonnen aan de laatste steen
en waar de namen door de tekens heen
gaan vormt zich langs de rand een nieuwe zin

ik zag een huis dat op de klifrand in

de drenkeling die ik heb meegebracht
vannacht wijst naar de steen en lacht ik wacht
als ik de eerstvolgende letter weet
hoef ik hem niet te vragen hoe hij heet

(p. 5)

alleen met blote hand zonder respijt
zal ik me voorbereiden op de nacht
waarin hij die ontbrak komt om zijn kracht
te meten met de krachten die ik won

ik zag een huis dat op de klifrand ston

ga jij maar vast als ik de zin voleind
staat op de lamp een vlam die niet verdwijnt
maar doorschijnt als een ader in albast
ik blijf hier wachten op mijn laatste gast

(p. 42)

In zowel het eerste als het laatste vers wordt een regel geciteerd die niet af is. Verder schijnt er een relatie te bestaan tussen stenen en de namen van de drenkelingen, die de 'ik' meebrengt. Deze namen, op stenen gekerfd, vormen letters en zinnen. Zo schijnt de 'ik' in het laatste vers te moeten wachten op 'de laatste gast', hij die de laatste letter moet leveren die nodig is om de zin te voltooien.

Er zijn twee vertellende stemmen in de bundel: de stem van de 'ik' en een stem (als van een god) die deze 'ik' toespreekt. Waar deze tweede spreker aan het woord is, zijn de verzen gezet in cursief. Ook zijn er ingebedde woordvoerders, zoals de drenkeling/ geliefde die blankzeil heet. De stem van de kapitein is sterk spreektaalig en bijna jolig. Tevens biedt de kapitein, die *isos* heet, een belangrijke sleutel tot het begrijpen van dit complexe episch-lyrische werk:

jij hebt van deze dingen geen verstand
 zei hij ginds op die klif
 daar woont een wijfe dat met eigen hand
 tien schippers heeft vermoord
 ik ben daar gek ik laat geen mens van boord
 want zeil ik langs dat rif
 dan steekt er hier een storm op die geheid
 mijn schip aan reepjes rijt (p. 26)

STARINK

De 'ik' lijkt een Circe, een Sirene, die, met medewerking van een godheid, schippers om het leven brengt. Er is ook sprake van een 'grafberg' en van een giftige naald, die zij in polsen steekt. Deze bloedige oogst is gerelateerd aan poëzie. Tegelijk is er sprake van dat de 'ik' sommige drenkelingen ('isos' — Grieks voor 'dezelfde' — en 'nemo' — Latijn voor 'niemand' — p. 8) spaart en de jeugdige blankzeil tot minnaar neemt, tegen de wil van de godheid in. Deze spreekt de 'ik' toe:

*jij die de zin veranderd hebt
wie denk je dat jouw blankzeil is
laat je hem leven dan zal ik
geen schip meer klieven op jouw klif*

[...]

*ik heb geen blankzeil vrijgesteld
zijn naam hoort op de laatste steen
onthoud dat als hij op je ligt
of jullie sterven allebei*

(p. 9)

Intrigerend is dat de merkwaardige naam *blankzeil* de term *witvang* (uit de drukkerswereld) oproept. Een witvang is een witte, onbedrukte pagina. Dat versterkt de indruk dat we hier met een poëticaal werk te maken hebben. Tegelijk zijn er enkele aanwijzingen voor een onorthodox-religieuze interpretatie, of voor een psychologische duiding. Belangrijker dan zo'n interpretatie is echter de poëtische ervaring waarin STARINK haar lezers onderdompelt.

De *fabel* van het in deze bundel vertelde verhaal (de reeks logische en chronologisch gerangschikte gebeurtenissen) valt nauwelijks of niet na te vertellen. Dat komt doordat de verhalende logica wordt doorsneden en ondermijnd door een complex spel van spiegeleffecten, zowel met motieven als met zinswendingen en versvormen. Dat het eerste en het laatste vers zowel inhoudelijk als qua structuur spiegelbeelden van elkaar zijn is hierboven al gezegd. Het eerste en het laatste vers hebben geen 'buurgedicht'. Wanneer men de bundel openslaat, staan ze alleen op het opgevouwen tweetal pagina's. Alle overige gedichten hebben wel een 'buurvers' en het opmerkelijke is dat alle paren van buurverzen precies dezelfde structuur volgen qua metrum, strofenbouw en rijm. De variëteit aan versvormen is verbazingwekkend, de strakke symmetrie uitermate

STEIJN

kunstig. Ook de echo's van terugkerende motieven en met lichte variaties herhaalde zinswendingen maken van deze bundel een prachtig spel van klanken en betekenissen.

Onzes inziens hebben wij hier te maken met een opmerkelijk dichter, die de beloften van haar twee eerdere bundels volledig waarmaakt en deze zelfs overtreft. Die twee eerste bundels droegen bijna dezelfde titel, respectievelijk *De weg naar Egypte. Twintig passages 1970-1977*, verschenen in 1980, en *De weg naar Egypte. Zeventien passages 1977-1985*, verschenen in 1993. Alleen de ondertitel verschilt. STARINKS vorig jaar verschenen derde bundel, *De weg naar Egypte. Een passage 1985-1993*, is opnieuw van een zeldzame kundigheid en authenticiteit. Wij kunnen deze laatste *Weg naar Egypte* nauwelijks neerleggen. Daarom dragen wij deze bundel eenstemmig en met genoeg voor ter bekroning met de HERMAN GORTERprijs.